

XOJA ADABIY MEROSINING ZAMONLARARO TALQINI

Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti 3-
bosqich talabasi

Maxmudova Sarvinozxon Muzaffar qizi

Annotasiya: ushbu maqolada Xojaning adabiy merosi turli davrlar kesimida tahlil qilinadi. Xoja asarlaridagi diniy-axloqiy, tasavvufiy g'oyalar talqin qilinib, ularning yoshlar ma'naviy tarbiyasidagi o'rniga alohida to'xtab o'tiladi.

Abstract: This article analyzes the literary heritage of Khoja in different periods. The religious-moral, mystical ideas in Khoja's works are interpreted, and their place in the spiritual education of young people is emphasized.

Kalit so'zlar: Xoja, tasavvuf, adabiy an'ana, ma'naviy tarbiya

Keywords: Khoja, mysticism, literary tradition, spiritual education

Shoir davlat arbobi, ulamo Ibodullo Sayyid Poshshaxoja binni Abdulvahhobxoja 1480-yil Niso shahrida tug'ilgan. Xoja yoshligidan ilm ma'rifatga, diniy-ilmiy bilimlarga qiziqib ulg'aygan. Xo'ja o'sgan muhit o'z davrining ma'naviy-axloqiy qadriyatlarga boy bo'lganligi sababli uning tafakkuri va keyingi ijodining shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatdi.

Xojaning adabiy merosi o'z davrining ma'naviy-madaniy muhitini chuqur aks ettiruvchi, tasavvufiy fikrlar va axloqiy g'oyalar bilan boy bo'lgan asarlardan iboratdir. Uning ijodi faqat tarixiy kontekstda emas, balki zamonlar osha qayta-qayta o'qilib, har bir davrning ma'naviy ehtiyojlari asosida yangicha talqin qilinib kelmoqda. Xususan, Xoja asarlarida ilgari surilgan insonparvarlik, poklik, rostgo'ylik, adolat kabi qarashlar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Xojaning merosi dastlabki talqinlarda ko'proq diniy-axloqiy yo'nalishda baholangan. Uning asarlarida tasavvufning asosiy tushunchalari — nafsni poklash, ruhiy yetuklik, sabr, tavakkul, ilohiy muhabbat kabi g'oyalar markaziy o'rinni egallaydi. Shu sababli Xoja ijodi ko'proq irfoniy adabiyot doirasida ko'rib chiqilgan, uning fikrlari diniy-ma'naviy tarbiyada asosiy manbalardan biri sifatida qadrlangan.

Keyingi asrlarda esa Xoja ijodi badiiy-estetik yondashuvlar bilan ham o'rganila boshladi. Uning she'riy uslubi, badiiy tasvir vositalari, ramz va timsollar tizimi adabiyotshunoslar tomonidan tahlil qilindi. Bu jarayon Xojani faqat tasavvuf ahli emas, balki keng adabiy jamoatchilik tomonidan ham o'qiladigan va qadrlanadigan ijodkorga aylantirdi.

Zamonaviy davrga kelib Xojaning merosi yanada kengroq ilmiy yondashuvlar orqali talqin qilinmoqda. Intertekstual tahlil, lingvopoetik izlanishlar, semantik yondashuv, madaniyatshunoslik qarashlari uning merosida ilgari sezilmagan yangi qirralarni ochib bermoqda. Xususan, Xojaning asarlarida inson ruhiyati, ichki kechinmalari va ma'naviy izlanishlari badiiy shaklda aks etgani bugungi adabiy tafakkur bilan uyg'un keladi.

Bugungi raqamlashtirish jarayonlari, qo'lyozmalarni ilmiy nashrga tayyorlash, Xoja ijodi bo'yicha yaratilayotgan hujjatli filmlar va elektron platformalar ham uning merosini yangi avlod uchun yanada yaqinlashtirmoqda. Xususan, yoshlar Xojaning axloqiy qarashlarida o'zlariga yaqin motivlarni topmoqda, bu esa uni bugunning ma'naviy tarbiyasida ham muhim shaxs sifatida ko'rsatadi.

Xojaning adabiy merosi zamonlar davomida qayta-qayta talqin qilinayotganining asosiy sababi — uning asarlarida inson ruhiyatiga, ichki kechinmalariga, ma'naviy uyg'onishga oid mavzularning yuksak darajada badiiy ifodalanganidir. Har bir tarixiy davr ushbu g'oyalarni o'z ijtimoiy-ma'naviy jarayonlari bilan uyg'unlashtirgan holda o'qigan. Masalan, o'rta asrlarda Xoja ijodi ko'proq tasavvufiy-axloqiy yo'nalishda qabul qilingan bo'lsa, keyingi davrlarda uning asarlaridagi badiiy timsollar, ramzlar, obrazlarning poetik kuchi alohida o'rganila boshlandi.

Bugungi adabiyotshunoslik esa Xoja merosiga yanada kengroq yondashmoqda. Uning matnlari nafaqat diniy qadriyatlarni targ'ib etuvchi asarlar sifatida, balki o'z davri jamiyatining ruhiy hayotini aks ettiruvchi murakkab badiiy tizim sifatida tahlil qilinmoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda Xojaning fikrlash tarzi, ruhiy tafakkuri, davrning ijtimoiy ahvoli bilan bog'liq ma'naviyat masalalari ham chuqur o'rganilmoqda.

Shu bilan birga, Xoja merosining zamonlararo talqini uni yangi avlodga yaqinlashtirish jarayonida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar, elektron platformalar, ilmiy-nazariy konferensiyalar, onlayn darslar va multimedia loyihalar Xojaning asarlarini bugungi o'quvchi uchun yanada tushunarli va qiziqarli shaklga keltirmoqda. Bu esa Xoja ijodini nafaqat ilmiy doiralarda, balki keng jamoatchilik orasida ham dolzarb mavzuga aylantirmoqda.

Natijada, Xojaning adabiy merosi har bir zamonning ruhiy ehtiyojiga mos ravishda o'ziga xos ma'no bilan boyib boradi. Uning asarlaridan har bir avlod o'zini qiziqtirgan jihatni topa oladi: kimdir unda tasavvufiy poklikni ko'radi, kimdir badiiy uslub go'zalligini, kimdir esa inson qalbining nozik tomonlarini anglaydi. Shu bois Xoja merosi — vaqt o'tishi bilan qadri oshib boradigan, turli davrlar bilan muloqotga kirisha oladigan betakror adabiy xazina hisoblanadi.

Xojaning adabiy merosi — o'tgan asrlar ruhiyatini, tasavvufiy tafakkurni va insoniylik g'oyalarini mujassam etgan bebaho manbadir. Uning asarlari har bir davrda qayta-qayta o'qilib, yangicha talqin qilinishi Xoja ijodining universalligidan dalolat beradi. Zamon o'tishi bilan o'zgaradigan ijtimoiy, ma'naviy va madaniy ehtiyojlar Xoja merosini yangi nuqtai nazardan ko'rib chiqishni talab qiladi. Shuning uchun ham uning g'oyalari bugungi avlod uchun ham muhim tarbiyaviy, ma'rifiy va ma'naviy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy adabiyotshunoslikda Xoja ijodiga qo'llanilayotgan lingvopoetik, intertekstual va madaniyatshunoslik yondashuvlari uning merosidagi ilgari kam o'rganilgan qatlamlarni ochib bermoqda. Raqamlashtirish jarayonlari, izohli nashrlar va ilmiy tadqiqotlar esa Xoja asarlarini yanada keng auditoriyaga yetkazishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, Xoja adabiy merosining zamonlararo talqini — bu o'tmishdan kelayotgan ma'naviy boylikning har bir avlod tomonidan qayta kashf etilish jarayonidir. Xoja asarlarining mazmuniy chuqurligi, falsafiy teranligi va badiiy yuksakligi uning merosini har qanday zamonda dolzarb va tirik tutadi. Shu bois Xoja

ijodi nafaqat tarixiy qadriyat, balki bugungi ma'naviyatni boyitishga xizmat qiluvchi muhim manbadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, N. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 2010.
2. G'ulomov, A. Tasavvuf va o'zbek mumtoz adabiyoti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
3. Qosimov, B. Mumtoz adabiyot namunalari va ularning talqini. – Toshkent: Universitet, 2012.
4. Jo'rayev, A. Adabiy meros va zamonaviy adabiyotshunoslik. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
5. Mirzayev, U. Mumtoz matnlarni izohlash va talqin qilish asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
6. Hasanov, X. O'zbek tasavvuf adabiyoti tarixidan. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2014.